

بازشناخت تاثیر سلسه مراتب خانواده بر سلسله مراتب فضایی در خانه های سنتی (نمونه موردی: خانه سهرابی شهرستان دزفول)

کوروش عطاریان^{۱*}، حسین ناصری^۲، صادق بختیاری^۳

۱- استادیار دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول، ایران، attarian@jsu.ac.ir (نویسنده مسئول)

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول، ایران، hosei.n.aseri@jsu.ac.ir

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول، ایران، sadegh.arch@jsu.ac.ir

چکیده

خانواده به عنوان مجموعه‌ای که شامل روابط اعضای خانواده با یکدیگر و همچنین روابط آنها با محیط بیرون است. ابتدایی‌ترین شکل زندگی اجتماعی می‌باشد. به همین دلیل بررسی روابط فضایی و بحث حریم و محرمیت و تفکیک این فضاها بر اساس استفاده هریک از اعضای خانواده امری مهم می‌باشد، چرا که در گذشته، در برخی از خانه‌های سنتی پس از ازدواج فرزندان، پدر خانواده قسمتی از بنای خانه را به آنها اختصاص می‌داد و به این شکل چند خانواده در یک خانه و در کنار یکدیگر زندگی می‌کردند. لذا در این پژوهش برای بررسی تاثیر سلسله مراتب خانوادگی بر سلسله مراتب و تقسیم فضای معماری خانه، در معماری سنتی ایران، از روش تحلیل- توصیفی استفاده شده است. ابزار گردآوری اطلاعات از طریق اسناد و مدارک کتابخانه‌ای و مشاهدات میدانی می‌باشد. در نهایت با بررسی روابط اعضای خانواده در خانه سهرابی دزفول و تطبیق آن با پلان معماری بنا می‌توان نتیجه گرفت که نحوه انتخاب هر کدام از بخش‌های بنا برای خانواده به گونه‌ای می‌باشد که پدر خانواده در قسمت جنوبی و مهم‌ترین بخش بنا یا همان شاه‌نشین زندگی می‌کرده و به ترتیب هر کدام از پسران، شامل پسر بزرگ خانواده در بخش شمالی و فرزند کوچک تر خانواده در بخش غربی خانه زندگی می‌کرده است. این امر نشان دهنده اهمیت رعایت سلسله مراتب خانواده در تقسیم‌بندی پلان می‌باشد که در هر کدام از بخش‌های بنا حریم، محرمیت و سلسله مراتب رعایت شده است.

کلمات کلیدی: خانواده، سلسله مراتب، خانه‌های سنتی، خانه سهرابی

۱. مقدمه

خانواده ابتدایی‌ترین شکل زندگی اجتماعی است که از بدو پیدایش انسان تاکنون وجود داشته است. کارکردهای مختلف نهاد خانواده و نقش حیاتی و مهم آن در جوامع بشری یکی از مهم‌ترین دلایل پیدایش و بقای آن از ابتدا تا کنون بوده است. خانواده نظامی است با مجموعه‌ای از روابط درونی و بیرونی و خانه به عنوان محل سکونت نیازمند تفکیک فضاها به تناسب نوع فعالیت‌ها و روابط افراد خانواده درون آن است. بنابراین طراحی خانه به ویژه به لحاظ تفکیک فضاهای عمومی و خصوصی و نوع رابطه این فضاها با یکدیگر بسیار حائز اهمیت است [۱].

فضاها در خانه‌های سنتی ایران شامل طیفی از فضاهای عمومی و خصوصی می‌شود که جداسازی به گونه‌ای است که بخش‌هایی از فضاهای داخلی به عنوان حریم خصوصی هر یک از اعضای خانواده محسوب می‌شود. وقتی برای هر فضای خانه تعریف و کاربری خاصی تعیین شود، می‌توان آن فضا را به عنوان فضای خصوصی یا فضای مشترک با سایر اعضای خانواده تعریف کرد [۲]. معیارهای شکل‌دهی فضا در خانه ایرانی بر اساس رعایت حریم استوار است. حریم که خود انعکاس فضایی حرمت است، تنظیم کننده روابط فرد و جامعه می‌باشد. حریم در حد فاصل خصوصی‌ترین خلوت ساکن در خانه تا عمومی‌ترین تجمع اهالی و خویشاوندان در خانه، به صورت فضاهای بینابینی و متوالی معیار شکل دهنده مراتب فضایی خانه است [۳].